

VENNDØLER STARTER VENNESLA HISTORIELAG

Bebyggelsen ved Vennesla kirke
Tatt ca. 1905

KONSTITUERENDE MØTE:

VENNESLA BIBLIOTEK

TORS DAG 13. OKTOBER, KL. 19.30

PROGRAM:

1. VALG AV STYRE OG GODKJENNING AV VEDTEKTER
2. KÅSERI AV FØRSTEKONSERVATOR CARSTEN HOPSTOCK
3. SERVERING
4. EVENTUELT

HVORFOR STARTE ET HISTORIELAG

Et historielag har som oppgave å være bindeledd mellom nåtid og fortid. Det skal bidra til at vår kulturarv og våre forfedres liv og levnet skal bli tatt vare på og videregitt i sitt lokale miljø til kommende generasjoner.

Et historielag har en rekke områder å virke innenfor. Her kan bare litt tas med, men likevel noen eksempler.

- Registrering av historiske minner, innbo, redskaper o.l.
- Registrering av stedsnavn i inn- og utmark.
- Bevaring av foreningsarkiver og lokalt skriftlig materiale.
- Arkivering og katalogisering av gamle fotografier.
- Kursvirksomhet i lokalhistoriske emner, ikke minst i samarbeid med skolene.
- Møter, foredrag og befaringer for å spre viden om og stimulere til lokalhistorisk interesse.

I Vennesla er det mye å ta vare på, og vi er så heldige at vi har et bygdemuseum samt adskillig stoff samlet på Vennesla Bibliotek å ta utgangspunkt i.

Vi må legge vekt på å ta hensyn til vår bygds særegenheter.

For Venneslas vedkommende betyr dette at det må være riktig å belyse utviklingen fra den opprinnelige jord- og skogbruksbygd til dagens situasjon hvor arbeidsplassene innenfor industri- og servicevirksomhet først og fremst er hovedelementene i kommunens næringsliv.

Vi burde ha så mange kilder å øse av at det forhåpentligvis blir spørsmål om å prioritere fremfor å lete frem arbeidsoppgaver.

Vennesla Historielag er ment å dekke Vennesla "gamle" kommune da vi har sogelag som dekker deler av kommunen forøvrig. Vi ønsker selvfølgelig likevel å knytte mest mulig kontakt med alle deler av kommunen hvor det drives "historisk" arbeid, eller er interesse for dette. Av denne årsak er vi derfor også svært interessert i å knytte god kontakt med Vennesla kommune, bedrifter og foreninger samt skole- og ungdomsorganisasjoner foruten enkeltpersoner - alle med spesiell interesse for Vennesla lokalhistorie. Vi ønsker også å knytte forbindelse med utflyttede venndøler for å øke kontakten med hjembygda.

Til slutt vil vi gi uttrykk for håpet om at flest mulig tegner seg som medlemmer og vil delta aktivt i vårt arbeid.

På denne bakgrunn håper vi på god oppslutning om vårt stiftelsesmøte.

MATTE VENNESLA HISTORIELAG HA NOEN RIKE ARBEIDSÅR FORAN SEG.

I interimstyret:

Olai Eikeland, Torvald Hellum, Arne Krogstad, Egil Lie,
Arnfinn Sagedal, Olav Skisland, Åse Voreland, Aage Wennesland.

Utdrag av et gammelt dokument fra Odde (Oddernes) Tinglag fra 1691.

Arkivene kan fortelle mangt fra gamle dager.

S A N G E N O G S O G A

Det er mange som har skrive saga på vers. Både nasjonalt og lokalt. Per Sivle må få prisen når det gjeld Noregssoga. Høyr berre her:

"Og Noreg vart funne, og Noreg vart bygt
Og Noreg vart samla, og Noreg vart trygt
Og Noreg vart sviike, og Noreg vart strypt
Og Noreg vart rive, og Noreg vart klypt".

Eller:

"Du gamle saga som støtt er ny
- og frisk som ein jonsokleik
Når hugen vabbar i haustardy
då kjem du med eldhugskveik - "

I bygdesammenheng er det vel Hans i Hagen, f. 1739, som gjev oss mest. Anten han skriv om floting i Rugåna, haustonn på Skulebøråsen eller kvenna på Eikeland som "sette ei kline" - eller det er striden mot "brennevinet" der kjøtet var skrøpelig oghan trega og song - "så gjør jeg bedrings frugter, men synder dog paany". Ja, dette er bygdesoge på rim.

Han skriv og åpent om kamp for daglig brød. "Det var frå hånd til mund" og stundom knapt nok det. - "All min fortrøstning den står til Guds nåde - Han meg så troligen hjelper i nød - Verås og Drivenes begge tilhope - Kan undertiden leverē meg brød".

Det fineste diktet til Hans synest eg er det han skreiv då han miste fyrste kona si. Det er på 20 vers. Vi tar med eit par:

"O høylyksalighed at dø og glædelig at flytte
fra denne kummerfulde ø og en brystfeldig hytte
naar man maa have Gud til ven og faa av naade himmelen,
o, hvilket herlig bytte!

Gud skabte i uskyldighed den første mand og kvinde,
men da de falt i synden led lod døden sig infinde,
og siden fik den magt og vold saa den maa kaldes
syndens sold - vort liv at overvinde".

Ja, sangen og saga høyrer saman. Det vil me vere merksame på i Sogelaget.

Olai Eikeland.

Helvedesfossen
Tegning fra 1854.

Ikke fullt 20 år senere ble fossen med rettigheter kjøpt av konsul Kirsebom i Kristiansand og var grunnlaget for startingen av Otterelvens Papirfabrik, senere Hunsfos Fabrikker.

TO VIKTIGE HJELPEMIDLER.

Ønsker du å studere Vennesla historie utover det du finner av opplysninger i Stein Tveites "Vennesla, gard plass og ætt", er det spesielt to bøker du vanskelig kommer forbi. Det er "Katalog over lokalhistorisk samling", utgitt av Vennesla bibliotek og "Lokal bibliografi for Vennesla" av Torvald Hellum. Vi vil her kort gjennomgå de to enkelte verkene hver for seg.

"Katalog over lokalhistorisk samling" er en såkalt presenskatolog over den samling vi finner av lokalt, historisk materiell ved Vennesla bibliotek. Den viser hovedsakelig, med ganske få unntak, til stoff som fysisk er til stede i sin helhet ved bibliotekets lokalhistoriske samling. Her finner vi ikke bare bøker. Man kan vel med rette si at bøkene utgjør et mindretall

i denne katalogen. Alle typer media er representert: Fotografier fra rundt århundreskiftet og fem til idag, avisartikler, mikrofilmer, lydbånd, filmer (16mm og 8mm), videofilmer, dias-programmer, kassetter, protokoller, negativer, et helt klipparkiv med lokalt tilsnitt som foruten avisartikler inneholder meldingsblad, skoleaviser, småskrifter m.m. Katalogen er på 96 sider hvor nær halvparten er et rikholdig emneregister.

Ønsker man å gå videre - ut av Vennesla bibliotek - så er det et passende sted å begynne med søkingen etter litteratur i "Lokal bibliografi for Vennesla". Bibliografien er på 284 sider og har i alt 1845 innførsler. Den dekker det meste av det som er skrevet om Vennesla i bøker og tidsskrifter. Når jeg skriver Vennesla her, så inkluderer det også Øvrebø og Hæge-land - altså hele den nåværende kommunen. En masse avisartikler er tatt med - faktisk utgjør avisartiklene halvdelen av alle innførslene. 1/3 av disse er hentet fra Vennesla-posten som er systematisk gjennomgått fram til og med 1966.

Av plasshensyn var det uforsvarlig å analysere Venneslaposten helt fram til 31/12-1981, som utgjør det tidspunktet framover i tid hvor bibliografien stopper. Det eldste skriftet som er tatt med er utgitt i 1787 av Hans i Hagen.

Ellers er det lagt stor vekt på bibliografisk stoff. En rekke biografiske oppslagsverk er gjennomgått og analysert for å få med stoff om venndøler. Også denne bibliografien (bibliografi betyr egentlig en litteraturliste) har et meget detaljert emneregister - hvor man bl.a. kan slå opp på stedsnavn og personnavn. I Tillegg har den et forfatterregister.

Begge bøkene kan fås kjøpt. Det gjøres imidlertid oppmerksom på at Vennesla biblioteks katalog nå er utsolgt, men et nytt opplag kan ventes om ikke så altfor lenge.

T. Hellum

DIN EGEN HISTORIE.

Ikke alle he interesse for historie i ungdommen, men det kjem med årane for de fleste. Kanskje mest slektshistorie som for de fleste bygder nå er godt dekket med bygdesoge.

Begynn med din egen familie og sett opp ættetavle: 2 foreldre - 4 besteforeldre - 8 oldeforeldre - 16 tippoldeforeldre - o.s.v.

Dersom du så også tar med noe av sidelinjene, vil du forundre deg over så mange du er i slekt med og hvor mange ganger slekten krysses med inngifte. Er du så i besiddelse av gamle ting som har tilhørt familien, så prøv å få tidfestet det og se hvem av forfedrene det har tilhørt. På den måten vil du føle deg sterkere bundet til slekta.

Det er som regel så mange upåaktede ting i heimene som kan taest vare på og som kan bli en begynnelse til din samling. Det behøver ikke å være så svært gammelt, men blir det med årene. Finner du noe som du ikke vet hva er, så vis det til noen som har interesse for gammelt. Kanskje er det en bruksgjenstand som ikke lenger er i bruk.

Dersom du har hørt fortalt en hendelse fra eldre tid - eller en god historie fra foreldre, besteforeldre eller andre - ta vare på dette. Eller det vi kaller en regle. Minnest du då mi som smågutter lagde seljefløyter? Minnest du den regla mi siterte då mi satt og banka med follekniven på seljekvis-ten? He du vore hjuring, så minnest du sikkert noe som då var brukt. Skriv det opp så det kan bli tatt vare på.

Olav Skisland

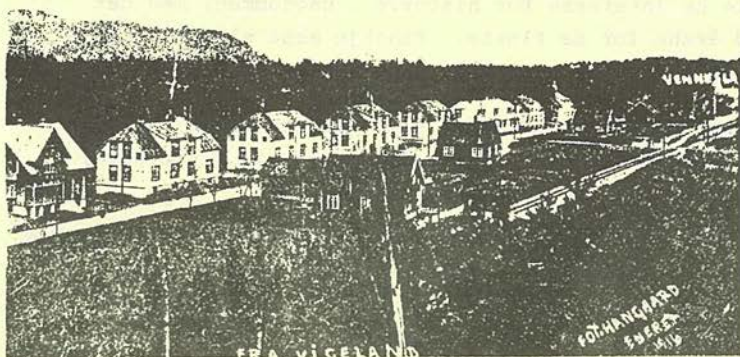

Foto fra 1916.

Plassen "Midlødi" som er omtalt i artikkelen nedenfor midt på bildet.

HUSMANNSVESENET I VENNESLA.

Husmennene var en betydelig og viktig faktor i utviklingen av det spesielle folkelivet i Vennesla, over en periode på omlag 100 år, fra slutten av 1700 tallet til slutten av 1800 tallet.

I 1850 årene, under Thranebevegelsen, hadde Vennesla en yrkesbefolkning på 89 husmenn og 88 bønder, samt 12 håndverkere, 46 daglønnere, 27 tjenestefolk og 16 andre yrker.

For den som tar seg litt tid til å granske denne perioden, er det et vell av interessante trekk som dukker frem.

Personlig mener jeg således å ha fått svar på et spørsmål som har interessert meg i andre sammenhenger, nemlig de likhetstrekk som finnes mellom den eldre del av befolkningen i Vennesla og den i Gjerstad. Dette gjelder bl.a. en del uttryksformer, bruken av samme gammeldagse matretter, og ikke minst den tørre humoren.

Grunnlaget for disse sammenliknende vurderingene, refererer seg til forholdene i Vennesla omkring 1780 årene, da forretningsmannen Peder Mørch satte igang bygging av Jernverket på Vigeland Brug. For å starte opp dette verket, var han nødtvunget

til å skaffe seg fagfolk. Disse fikk han da i stor grad fra Eikelands Jernverk i Gjerstad, og nok også få fra Froland og Nes Jernverker. Det var altså i dette tidsrommet vi fikk den store innvandringen av arbeidsfolk til bygda. Disse satte seg da ned som husmenn under Vigeland.

Så mange navn fra denne tiden har jeg ennå ikke fått tak i, men noen få skal jeg imidlertid her trekke frem.

Kristen Arnoldsen Bie var kleinsmed på verket og Hans Torbjørn-sen masmeister. De var gift med hver sin datter til Torkel Asmundsen som var husmann på Moseidjord, før denne plassen ble omgjort til et stort gårdsbruk ved utskilling fra Vigeland i 1810.

Disse to innflytterne med sine koner bosatte seg på husmannsplasser på Vigelandsmoen, den ene kalt "Veien".

Nils Svenniksen Wetter, f. 1762 var hammersmed på verket, og kom "østen fra". Han var den første husmannen i "Verkelia". Nåværende eiendom til dr. Eivindsons familie.

Gilius Jørgensen kom fra Gjerstad til Vigeland som hammersmed i 1790 årene. Han bosatte seg på en husmannsplass på Vigelandsmoen, som fikk navnet "Midlødi". Gilius Jørgensens ættefar var Hans Gasman som døde i 1734, 106 år gammel, og som hadde kommet til Gjerstad som hammersmed. Sønneren Gilius Hanssøn og Sønnesønnen Jørgen Giliussen var også begge hammersmeder på Eikeland Verk i Gjerstad.

Ola Giliussen overtok Midlødi etter faren. Han giftet seg i 1808 med Ase Olsdtr. f. 1784, datter til Ole Markussen Monskodet. Ekteparet hadde 5 barn, 4 jenter og 1 gutt. Sønneren Jørgen f. 1818 bodde i Midlødi til han i 1844 kjøpte et bruk på Abåll (Aalestrøyen). Han ble gjerne kalt Jørgen Aalestrøyen. Jørgen ble i 1841 gift med Tone Markusdtr., f. 1817, datter til Markus Auensen Knauzen, husmann under Vigeland. Han var først dagarbeider på Vigeland, men i 1860-årene drev han som vedhandler. Jørgen var med i styret for arbeiderforeningen og for banken til arbeiderforeningen. Med i styret for Vennesla Sparebank 1856-57 og 1861-63. Jørgen gav fra seg bruket til sønnen Ola omkring 1870, og drog deretter til Aas, som sønnen eide. Ola f. 1842 var gift med Kari Jensdtr., eneste barn til Jens Olsen Aas. Ola og Kari tok enka etter Jens Olsen Aas, Tone Endresdtr. i folllaug. Ola var varaordfører 1884-85 og med i styret for banken 1889-92.

Her har vi da utspringet til de vidt forgrenede familier i Vennesla: Aas familien, Lunden familien, Holmane familien, Fredvalls familien og en av Neset familiene.

La meg til slutt ta med et par smakebiter av Gjerstadhumoren: Først en av eldre dato:

Tidlig en morgen kom en av oppsitterne på Melås gårdene slengende bort til Knut Ausland, den beste skytteren i bygda. Den besøkende var kjent for å være en del ustadig og nervøs. "Du Knut, kunne du tenke deg å være så grei å skyte meg?" spør mannen. "Jau, det kunne æ nok", seier Knut, "men sant å seie, så æ dettane nokke av det værste dei kan spørre meg om".

Så en av nyere dato:

I Gjerstad kirke var det stort stevne, og bilene sto parkert tett i tett på gårdsplassen. Før gudstjenesten var slutt, var det imidlertid en dame som ville hjem, og hun satte seg i bilen i håp om å få lirket den ut av den lange rekken. Hun forsøkte seg først fremover, og gav et dult i bilen foran, så tilbake og gav bilen bak et liknende dunk. Slik holdt hun på noen ganger, da eieren av den ene bilen fikk se henne. Så steger han i veg mot henne, leende og med et flir helt opp til ørene. "Du Magnhild", sier han, "dersom du he tenkt å halde på med dettane eit bel fremette, så tru æ sannelig at æ vil fløtte bilen min".

Arnfinn Sagedal.

Klippes av og sendes/leveres

Torvald Hellum
Vennesla bibliotek
4700 VENNESLA

Ønsker å bli medlem av
Vennesla Historielag

(navn)

(adresse)

Kontingent - kr. 25,- pr år - innkreves senere. (Avhengig av stiftelsesmøtets vedtak)

$$1+1 = 328$$

328 funksjonærer utgjør en god porsjon bankerfaring. Til nyttår samler vi den i felles innsats for å skape en bedre bank for deg: Agderbanken.

Smilet setter vi i høysetet, og at servicen blir enda bedre vil du merke fra første stund. Kort sagt: Målet er å bli en solid og romslig bank for alle, en god og en glad bank.

Agderbanken blir også nærbanken. Hele 20 ekspedisjonssteder venter deg på Agder, og flere skal det bli.

1. januar blir Privatbanken og Sørlandsbanken:

AGDERBANKEN

Høysesongen for
bankboks:
sommerferien,
påskeferien,
mørke høstkvelder,
midt på lyse dagen
O.S.V.

SPAREBANKBOKS
for mørke høstkvelder, og ellers...

Vennesla Sparebank

Bygdas bank siden 1850 — Tlf. 042-55622